

Pleidooi voor toekenning van het civiel effect aan buitenlandse LLM's

Daniël Post & Eva ten Hoor¹

Wie na het volgen van een bachelor rechtsgeleerdheid in Nederland zijn of haar studie afrondt met een buitenlandse master krijgt geen aantekening civiel effect. Waar bij de bachelor nog goede argumenten zijn te vinden waarom deze in Nederland moet worden gevolgd is het de vraag of het onderscheid tussen Nederlandse en buitenlandse masters terecht en wenselijk is.

1. Inleiding

Elke rechtenstudent is er vanaf het begin van de studie bekend mee: het civiel effect. Na het afronden van een Nederlandse bachelor rechtsgeleerdheid en een Nederlandse LLM wordt de aantekening civiel effect afgegeven door een Nederlandse universiteit als voldaan is aan de voorwaarden uit het Convenant civiel effect 2016. De rationale achter het civiel effect is dat iedereen die een togaberoep gaat uitoefenen in ieder geval beschikt over de noodzakelijke kennis en vaardigheden om dit beroep uit te oefenen.² Het civiel effect is echter niet onbekritiseerd. Waar de reden voor het civiel effect op zichzelf logisch is, bevat het systeem ook beperkingen en obstakels, vooral als het gaat om de master. In deze opinie belichten wij de belemmerende werking van het civiel effect vanuit ons perspectief als studenten aan Oxford en Cambridge.

2. De belemmerende werking van het civiel effect in Nederland

Na het afronden van onze bachelor Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Universiteit Utrecht (UU) ontstond bij ons de wens om de studie te vervolgen in het buitenland. Na de nodige toelatingsprocedures viel de keuze uiteindelijk op Oxford en Cambridge. Wij

zijn zeker niet de enige studenten die direct na hun Nederlandse bachelor een master in het buitenland overwegen, maar merken ook dat veel Nederlandse rechtenstudenten toch van deze keuze afzien. De reden? De combinatie van een Nederlandse bachelor en een buitenlandse master levert niet het civiel effect op, dat noodzakelijk is voor het uitoefenen van een togaberoep. Ook wij liepen tegen deze barrière op. Er bestaan op papier wel mogelijkheden om een buitenlands diploma erkend te krijgen, maar uit eigen ervaring kunnen we stellen dat die voor studenten onduidelijk zijn en niet transparant. Zo hebben wij zelf meerdere malen contact gehad met de Nederlandse Orde van Advocaten, de lokale divisies van de orde en verschillende Nederlandse universiteiten, om navraag te doen over de toekenning van het civiel effect op basis van een buitenlandse LLM. De Orde en de universiteiten wezen echter steeds naar elkaar, en uiteindelijk werd ons door de Nederlandse universiteiten veelal op het hart gedrukt om toch maar eerst een master in Nederland te doen.

De vraag die dan opkomt is hoe dit zich verhoudt met het leerstuk van de wederzijdse erkenning van diploma's en de uitspraak van het Hof van Justitie (HvJ EU) in de zaak *Vlassopoulou*.³ In deze uitspraak oordeelde het Hof dat een lidstaat moet onderzoeken of de kennis en bekwaamheid van de betrokkene die is verworven in het land van herkomst overeenkomt met de kennis en bekwaamheid die wordt gevraagd in het land van ontvangst. Bij verschil mag de ontvangende lidstaat alleen bewijs vragen dat de betrokkene de ontbrekende bekwaamheid heeft verworven.⁴ Bij een deels in de EU gevolgde opleiding lijkt de stap op papier naar de Nederlandse advocatuur makkelijker. Als een rechtenstudie gedeeltelijk is gevolgd in een EU-lidstaat, de EER of Zwitserland, maar je bent nog niet (volledig) gekwalificeerd om beroepswerkzaamheden uit te oefenen

Uiteindelijk werd ons door de Nederlandse universiteiten veelal op het hart gedrukt om toch maar eerst een master in Nederland te doen

(produit infini), dan wordt de gelijkwaardigheid van de afgeronde opleiding onderzocht door de algemene raad die toetst aan het Besluit beroepsvereisten advocatuur. Bij een verschil kunnen aanvullende examens worden gevraagd.⁵ Deze route lijkt in lijn met *Vlassopoulou* en civiel effect zoals toegekend door de universiteiten lijkt niet nodig. Dit roept natuurlijk wel de vraag op met hoeveel aanvullende examens iemand de ontbrekende bekwaamheid heeft verworven. Is dit bijvoorbeeld pas bij het doen van een volledige LLM in Nederland, zodat je alsnog civiel effect hebt?

Voor genoemde route gaat echter niet meer op voor Engelse universiteiten zoals Oxford en Cambridge na de Brexit in 2020. In dit geval kom je in de situatie waarbij je de opleiding deels buiten de EU hebt gedaan. Je hebt dan alsnog een bachelor en master nodig van een Nederlandse universiteit. Formeel zijn er uitzonderingen op deze regel op grond van diplomawaardering, echter dan moet eerst contact opgenomen worden met een universiteit in verband met het verkrijgen van civiel effect.⁶ Uit ervaring blijkt echter dat Nederlandse universiteiten niet staan te springen om civiel effect te verlenen aan studenten die de master niet aan het betreffende instituut hebben afgerond. Kijk bijvoorbeeld naar de website van de Vrije Universiteit Amsterdam: *'It is not possible to obtain the Dutch "civiel effect" on the basis of an international degree.'*⁷ Of de Universiteit van Amsterdam: *'Voor civiel effect moet je volgens het convenant civiel effect in het bezit zijn van (...) in combinatie met een juridisch masterdiploma aan een Nederlandse universiteit.'*⁸ Dit is echter incorrect nu het Convenant niet specifiek spreekt over een masterdiploma aan een Nederlandse universiteit. Deze voorbeelden laten zien hoe in de praktijk nog serieuze drempels bestaan wat betreft diplomawaardering, zoals ook is ervaren door onszelf.

Waar bij de bachelor nog goede argumenten zijn te vinden waarom de bachelor rechtsgeleerdheid in Nederland moet worden gevolgd is het de vraag of het onderscheid tussen Nederlandse en buitenlandse masters terecht en wenselijk is. Er zijn verschillende argumenten waarom dit niet het geval is. Waar het convenant inzake civiel effect gedetailleerd is als het gaat om de invulling van de bachelor, is het tegendeel het geval bij de master. Het convenant stelt inhoudelijke eisen aan de bachelor die grotendeels ontbreken als het aankomt op de master. Laemers wees in 2017 al op het probleem dat universiteiten verschillende invulling geven aan het civiel effect. Zo zouden universiteiten niet nauwkeurig genoeg omschrijven wat het civiel effect precies inhield, en universiteiten gaven studenten te veel keuzevrijheid.⁹ Dit roept de vraag op of dat na de aanpassing van het civiel effect zoveel beter is geworden als het aankomt op de master.

Waar het convenant inzake civiel effect gedetailleerd is als het gaat om de invulling van de bachelor, is het tegendeel het geval bij de master

Met betrekking tot de master stelt het convenant slechts dat vakken gevolgd moeten worden op het gebied van het Nederlandse recht of het Europese recht.¹⁰ Waar het logisch lijkt om minder strenge inhoudelijke eisen te stellen aan masters in het kader van het civiel effect nu er een breed scala is aan rechtsgebieden en een uniforme aanpak dus onmogelijk lijkt, is dit ook gelijk waar de belemmerende werking van het civiel effect zit. Dit resulteert in willekeur aangaande welke masters al dan niet tot civiel effect leiden. In de praktijk worden de eisen in het convenant ingevuld als een LLM aan een Nederlandse universiteit, waarbij inhoud niet relevant lijkt. Dat betekent dat elke Nederlandse LLM, van de volledige Nederlandsrechtelijke staats- en bestuursrecht master tot aan de master internationaal recht, het civiel effect oplevert. Zelfs Nederlandse masters die mede gericht zijn op internationale studenten en waar de link met het Nederlandse rechtssysteem dus logischerwijs minder evident of zelfs absent is, leveren de kwalificatie civiel effect op. Neem bijvoorbeeld de master International Criminal Law aan de UvA, waar het internationale strafrecht wordt behandeld en die ook gedeeltelijk aan Columbia University in New York wordt gevolgd. Een ander voorbeeld is de (online) LLM Law & Technology aan de Universiteit Tilburg. Deze master richt zich voornamelijk op de Europese en internationale regelgeving en wordt grotendeels gevolgd door internationale studenten, maar levert wel de kwalificatie civiel effect op. Het European Lawyer Programme van de UvA gaat zelfs nog verder. Binnen dit programma kan civiel effect worden verkregen als de bachelor is gedaan aan de UvA en vervolgens twee LLMs zijn gehaald aan (niet)Europese universiteiten, waaronder Kings College Londen. Nu pleiten wij niet voor het ontnemen van het civiel effect bij het doen van voornoemde masters, maar wijzen wel op de discrepantie. Waar een Nederlandse master op het gebied van bijvoorbeeld Europees Mededingingsrecht tot civiel effect leidt, doet dezelfde master aan een buitenlandse universiteit, waar dezelfde stof wordt gedoceerd en getoetst, dit niet.

Op basis van het bovenstaande is het dus de vraag of het uitsluiten van buitenlandse LLM's gerechtvaardigd is.

Auteurs

1. D. Post LLM MCL is masterstudent aan de Universiteit van Oxford (MSt) en alumnus aan de Universiteit van Cambridge.
- E. ten Hoor is masterstudent aan de Universiteit van Oxford (MJur).

Noten

2. Zie convenant inzake het civiel effect 22 maart 2016; zie verder ook M. Laemers,

- 'Het convenant civiel effect 2016: leidt meer uniformiteit tot meer academische kwaliteit?' *Ars Aequi* 2017, p. 177.
3. HvJ EG 7 mei 1991, nr. C-340/89, ECLI:EU:C:1991:193.
 4. HvJ EG 7 mei 1991, nr. C-340/89, ECLI:EU:C:1991:193, r.o. 23; F.H. van den Burg & W.J.M. Voermans, *Unierecht in de Nederlandse rechtsorde* (Mastermonografieën staats- en bestuursrecht), Deventer:

Wolters Kluwer 2015.

5. Art. 2 lid 4 Advocatenwet.
6. Zie website van de Nederlandse orde van advocaten: advocatenorde.nl/de-advocaat/tableau/toetreding-balie-met-vooropleiding.
7. Zie website van de Vrije Universiteit Amsterdam: vu.nl/en/student/your-faculty/dutch-effectus-civilis-law.
8. Zie website Universiteit van Amsterdam:

student.uva.nl/onderwerpen/civiel-effect.

9. M. Laemers, 'Het convenant civiel effect 2016: leidt meer uniformiteit tot meer academische kwaliteit?' *Ars Aequi* 2017, p. 177.
10. Zie punten 10 en 11 Convenant inzake het civiel effect 22 maart 2016.

© Shutterstock

Studenten hebben steeds vaker de ambitie en de mogelijkheid om een LLM in het buitenland te volgen. In een steeds verder globaliserende wereld, waar het recht steeds minder een nationale aangelegenheid wordt, kunnen in het buitenland uiteenlopende relevante masters gevolgd worden op het gebied van bijvoorbeeld technologie, internationaal publiek- en privaatrecht en ga zo maar door. De combinatie van een Nederlandse bachelor Rechtsgeleerdheid en een buitenlandse LLM levert zoals gezegd echter geen civiel effect op. Studenten in deze situatie zijn derhalve genoodzaakt om nog een tweede master, al dan niet met dezelfde materie als de buitenlandse LLM, in Nederland te volgen. Dit creëert een belemmerend effect voor studenten die

Het in aanraking komen met andere rechtssystemen verbreedt niet alleen je visie op het recht, maar laat je ook kritischer naar het Nederlandse rechtssysteem kijken

eventuele buitenlandse ambities hebben. Dat is onwenselijk, met name omdat een buitenlandervaring, en de mogelijkheid om in contact te komen met mensen uit andere jurisdicties van groot belang kan zijn voor zowel persoonlijke als juridische vorming. Dat hebben wij zelf ook ervaren middels onze masters: het in aanraking komen met andere rechtssystemen verbreedt niet alleen je visie op het recht, maar laat je ook kritischer naar het Nederlandse rechtssysteem kijken. Uiteraard zijn de Nederlandse LLM's van goede kwaliteit, maar onzes inziens zouden studenten die het willen de kans moeten krijgen om een master in een andere jurisdictie te volgen zonder zich zorgen te hoeven maken over civiel effect.

3. Alternatieve eisen voor het civiel effect

Vooropgesteld zijn we het er mee eens dat het beginsel van een civiel effect een nuttig doel dient. We zouden dan ook geen direct voorstander zijn van bijvoorbeeld het Britse systeem, waarbij een universitaire rechtenopleiding niet noodzakelijk is en men in beginsel middels een negen maanden durende omscholingscursus zou kunnen kwalificeren als jurist. De Nederlandse juridische sector mag verwachten dat juristen met een LLB en LLM in ieder geval de basis kennen van het (Nederlandse) juridische speelveld.

Met deze overwegingen in het achterhoofd zouden er wat ons betreft twee alternatieven bestaan tot omvorming van de master in het licht van het civiel effect. Enerzijds zou een mogelijkheid moeten bestaan voor studenten om hun buitenlandse LLM (ook buiten de EU) erkend te krijgen door een Nederlandse universiteit. Hiervoor zou, naast de bevoegdheid van de universiteiten om het civiel effect toe te kennen, een centraal orgaan kunnen worden opgezet, dat beoordeelt of het masterprogramma en de kwaliteit ervan in het buitenland gelijkwaardig zijn met dat/die van een Nederlandse universiteit. Dit orgaan zou de bevoegdheid moeten krijgen het civiel effect te verlenen op basis van een Nederlandse LLB en een eventuele buitenlandse LLM. Hierbij kan worden aangesloten op de reeds bestaande formele mogelijkheden, waarbij dan wel enige transparantie noodzakelijk is.

Een ander alternatief is om meer substantiële vereisten te stellen aan de Nederlandse LLM zelf, om met deze vereisten een duidelijke link te leggen met de Nederlandse rechtsorde. Zo zouden bijvoorbeeld twee Nederlands procesrechtelijke vakken verplicht kunnen worden gesteld, eventueel in een keuzeruimtevorm. LLM's die dergelijke vakken missen zouden dan geen civiel effect meer opleveren. Op die manier zou er volgens ons namelijk een ratio zitten om Nederlandse studenten te verplichten om een master aan een Nederlandse universiteit te volgen: namelijk het opdoen van kennis met betrekking tot de Nederlandse rechtsorde. Het huidige systeem reflecteert die logica echter niet, en is naar onze mening dus aan herziening toe. •